

उत्तरमाला

अभ्यास 1.1

- (अ) $100 + 10 + 5$ (ब) $300 + 10 + 7$
(स) $800 + 60 + 7$ (द) $500 + 20 + 5$
- (अ) 246, 248 (ब) ८५१, ८५३
(स) 398, 400 (द) ८८५, ८८७
- (अ) 108, 109, 110, 111, 112, 113 (ब) ३५८, ३५९, ३६०, ३६१, ३६२
(स) 894, 895, 896, 897, 898, 899 (द) ५६७, ५६८, ५६९, ५७०, ५७१
- (अ) नौ सौ अठावन (ब) तीन सौ नौ
(स) सात सौ सतहत्तर (द) पाँच सौ अठत्तर
- (अ) 678 (ब) 810
(स) 734 (द) 999
- (अ) $700 + 10 + 8$ (ब) $800 + 80 + 8$

अभ्यास 1.2

- (i) 30 (ii) 50000
(iii) 4000 (iv) 0
- (i) < (ii) >
(iii) < (iv) >
- 2462, 2642, 4624, 6422
- 15420, 12450, 12405, 10425

अभ्यास 2.1

- (i) १०७ (ii) १४७ (iii) ५२ (iv) ३३
(v) ५२ (vi) ८३ (vii) ५१ (viii) ९१
- (i) २६ (ii) ७२ (iii) ४४ (iv) ९७
(v) ४७ (vi) १४४
- 11 घर 4. 26 पौधे 5. 12 बोरी
6. 23 रु. 7. 20 झंडियाँ

अभ्यास 2.2

- (i) 674 (ii) 1220 (iii) 1995 (iv) 1685
- 2718 3. 7115

4. (i) $14 + 9 = 23$, $14 + 3 = 17$, $14 + 5 = 19$, $14 + 2 = 16$,
 $14 + 7 = 21$, $14 + 4 = 18$, $14 + 0 = 14$
- (ii) $316 + 93 = 410$, $317 + 0 = 317$, $317 + 27 = 344$,
 $317 + 90 = 407$, $317 + 21 = 338$, $317 + 61 = 378$,
 $317 + 72 = 389$
- (iii) $523 + 400 = 923$, $523 + 263 = 784$, $523 + 888 = 1411$
 $523 + 377 = 900$, $523 + 297 = 820$, $523 + 143 = 666$
 $523 + 601 = 1124$
- (iv) $932 + 722 = 1654$, $932 + 873 = 1805$, $932 + 918 = 1850$
 $932 + 248 = 1180$, $932 + 647 = 1579$, $932 + 99 = 1031$
 $932 + 811 = 1743$

अभ्यास 2.3

1. (i) 151   (ii) 182   (iii) 111   (iv) 119
(v) 100   (vi) 1
2. 198   3. 1150   4. 44
5. (i) 1   (ii) 200   (iii) 500   (iv) 1
(v) 999   (vi) 1500
6. 189   7. 288   8. 8999   9. 1
10. (अ) $45 - 10 = 35$, $45 - 13 = 32$, $45 - 44 = 1$, $45 - 15 = 30$,
 $45 - 36 = 9$, $45 - 17 = 28$, $45 - 28 = 27$, $45 - 19 = 26$
- (ब) $100 - 80 = 20$, $100 - 70 = 30$, $100 - 60 = 40$, $100 - 50 = 50$,
 $100 - 40 = 60$, $100 - 30 = 70$, $100 - 20 = 80$
- (स) $500 - 400 = 100$, $500 - 350 = 150$, $500 - 300 = 200$,
 $500 - 250 = 250$, $500 - 200 = 300$, $500 - 150 = 350$,
 $500 - 100 = 400$
- (द) $1000 - 50 = 950$, $1000 - 999 = 1$, $1000 - 300 = 700$,
 $1000 - 750 = 250$, $1000 - 900 = 100$, $1000 - 250 = 750$,
 $1000 - 50 = 950$
- (य) $999 + 71 = 1070$, $999 + 61 = 1060$, $999 + 51 = 1050$,
 $999 + 41 = 1040$, $999 + 31 = 1030$, $999 + 21 = 1020$,
 $999 + 11 = 1010$
- (र) $325 + 105 = 430$, $325 + 250 = 575$, $325 + 610 = 935$,
 $325 + 50 = 375$, $325 + 525 = 850$, $325 + 125 = 450$,
 $325 + 25 = 350$

अभ्यास 2.4

1. (i) 10729 (ii) ६६७६६ (iii) 8655 (iv) 2445
(v) ३४०३ (vi) 1152
2. 7350 3. 12430 4. 2660 5. 124

अभ्यास 3.1

1. (i) 132 (ii) 1221 (iii) 9728 (iv) 1819
(v) १२७४ (vi) १०५६०
2. 525 3. 420 रु. 4. 2265 रु. 5. 180 लीटर
6. 3000 7. 54890 8. 240 रु.
9. (i) 1602 (ii) 26883 (iii) ११७३०
(iv) 39728 (v) 18304 (vi) ३२२४०

अभ्यास 3.2

1. (i) 109278 (ii) 154524 (iii) 363488
(iv) 429905 (v) 641235 (vi) 465291
2. 99875 3. 97875 रु. 4. 30375 पेन

अभ्यास 4.1

1. 12 2. 14 3. 13 4. 35 रु.
5. 7 ट्रे 6. १४ बच्चे

अभ्यास 4.2

1. (i) भागफल = 40, शेषफल = 0 (ii) भागफल = 47, शेषफल = 1
(iii) भागफल = 54, शेषफल = 0 (iv) भागफल = 36, शेषफल = 1
(v) भागफल = 48, शेषफल = 5 (vi) भागफल = 24, शेषफल = 15
2. 72 वर्ष 3. 20 रु.

अभ्यास 5.1

1. (i) 81 (ii) 932 (iii) 1254
2. (i) 19 (ii) 25 (iii) 267

अभ्यास 5.2

1. (i) 156 (ii) 156 (iii) 72 (iv) 165
(v) 144 (vi) 99

अभ्यास 6

1. (i) 8, 12, 16, 20, 24
(iii) 14, 21, 28, 35, 42
(v) 30, 45, 60, 75, 90
2. 12, 24
3. 14, 21, 28, 35
4. 3
5. (i) 1×5
(iv) $2 \times 2 \times 3 \times 3$
- (ii) $2 \times 2 \times 2$
(v) $3 \times 3 \times 7$
- (iii) 3×5
6. (i) 2, 5
(ii) 1
(iii) 2, 3
7. 9
8. 15

अभ्यास 7

1. (i) $\frac{4}{16} = \frac{5}{20}$
(ii) $\frac{3}{9} = \frac{4}{12}$
2. $\frac{5}{2}$ किग्रा
3. $\frac{7}{2}$ लीटर

अभ्यास 11

1. (i) 60, 180 मिनट
(iii) 1800 सैकेण्ड
(ii) 30 मिनट, 150 मिनट
(iv) 5 मिनट
2. (i) 6 घण्टा 10 मिनट
(iii) 1 घण्टा 45 मिनट
(ii) 26 मिनट
(iv) 4 मिनट 50 सैकेण्ड

अभ्यास 12

1. 1500 ग्राम
2. 10 किग्रा 400 ग्राम
3. 1 किग्रा 780 ग्राम

अभ्यास 13

1. (i) 10,500 मीटर
(iv) 10 मिली
(ii) $9\frac{1}{2}$ कि.मी.
(v) 1580 सेमी
(iii) 1.20 मीटर
(vi) 5 सेमी

अभ्यास 14

1. (i) 20 सेमी
(ii) 24 सेमी
(iii) 23 सेमी
2. (i) 36 सेमी
(ii) 24 सेमी
(iii) 35 सेमी
3. 160 मीटर
4. 2100 मी^2 , 200 मीटर
5. 100 सेमी

अभ्यास 15

1. (i) 1500 मिली
(iii) 2 लीटर 500 मिली
(ii) 2 लीटर
(iv) 6 लीटर 500 मिली
2. 10 बर्तन
3. 10 बाल्टी